

Євгенія Онищенко

Воскресіння Академії*

...Озираючися на той уже далекий 1991 рік, коли я вперше зустрілася з паном Брюховецьким, кожного разу запитую себе, чому саме мені судилося щаслива доля брати участь у воскресінні Києво-Могилянської академії після забуття впродовж довгих 175 років. І потрібно було, щоб минуло понад півтора століття і знайшовся українець за походженням і духом, людина високого злету, доктор філології, письменник, журналіст – В'ячеслав Степанович Брюховецький, який залишив добре оплачувану посаду в Інституті літератури Національної академії наук України і, захоплений своєю мрією, вирішив повернути колишню славу Могилянці.

Але все це я знаю тепер, а тоді, у листопаді 1991 року, повернувшись увечері з роботи додому, дізналася від свого чоловіка, що телефонував «якийсь пан, назвався Брюховецьким, говорив українською, попросив передати, що ще буде тобі телефонувати».

Невдовзі, того ж вечора, зателефонував перший заступник голови Київського міськвиконкому Микола Васильович Лаврухін, мій колишній колега. Він розповів, що у нього на прийомі був В'ячеслав Брюховецький – директор-організатор Виконавчої дирекції з відродження Києво-Могилянської академії і майбутній ректор цього закладу, який просив допомогти підшукати для роботи в університеті фахівця з питань економіки й фінансів.

* Друкується за: *Онищенко Є. Воскресіння Академії: спогади про відродження Києво-Могилянської академії та його учасників.* – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004.

– Я, – додав Микола Васильович, – порекомендував вас. Не задумуючись ні на хвилину, я відповіла:

– Ні, я туди не піду. По-перше, я зараз маю роботу, вона мене цілком влаштовує, а починати опановувати нову справу мені вже пізно. І взагалі, що я там робитиму?! В галузі освіти я ніколи не працювала, не маю досвіду, а там є своя специфіка, якої не знаю. Отже, дякую, але ні.

Тоді мій співбесідник, за національністю росіянин, а за покликом душі – патріот України, людина надзвичайно порядна і щира, сказав мені:

– Але у вас є досвід роботи з Міністерством фінансів України, з Держпланом СРСР і УРСР, іншими міністерствами, директорами великих підприємств столиці, є зв'язки з відповідальними посадовцями – підете працювати в університет і допомагати-мете виховувати геніїв для України.

Почувши ці слова, я завмерла, у мене все перевернулося в душі, і блискавкою промайнула думка: «Боже мій! Та це ж свята справа! І мені випадає щаслива доля брати в ній участь!» За якусь мить я відповіла:

– Миколо Васильовичу, добре. Ви мені сказали такі слова, що я враз передумала. Я піду працювати на відродження Києво-Могилянської академії і вкладу в цю справу всі свої знання, уміння, набутий досвід і зв'язки.

А за кілька днів зателефонував пан Брюховецький. Коли я підняла слухавку і почула таку чудову українську мову, то спочатку лише зачаровано слухала, не вникаючи у зміст повідомлення, – насолоджувалася звучанням українських слів. Я ніколи не думала, що рідна мова, якої не чула, мабуть, близько 40 років, справить на мене таке сильне враження. Коли минуло перше хвилювання, у нас відбулася ділова розмова. Він сказав, що телефонує за рекомендацією Миколи Васильовича Лаврухіна, і ми домовилися зустрітися у приміщенні Інституту літератури НАН України, завідувачем відділу якого тоді ще працював.

Добігав кінця листопад 1991 року. Я йшла на зустріч під мокрим снігом із дощем і дуже нервувала, що моя зачіска зовсім зіпсується і я буду на прийомі схожа на мокру курку. І справді, коли дісталася нарешті до інституту, майже вщент промокла. Відшукавши потрібну кімнату й постукавши, я зайшла до кабінету і побачила чоловіка середнього віку вже з поріділим волоссям піщано-жовтуватого кольору, що кучерявилось на скронях, з високим чолом, великими зализинами, елегантною борідкою

та бакенбардами, що дуже личили йому, одягнутого в костюм, але без краватки.

Він підвівся з-за столу і ступив мені назустріч, простягнувши руку для привітання. Трохи вищий середнього зросту, повнуватий, з яскравими небесно-голубими очима, що іскрилися розумом і благодушністю. Від його зовнішності віяло шляхетністю і доброзичливістю, відчувалася прихована енергія і рішучість.

Я одразу зрозуміла: з такою людиною можна братися за будь-яку справу. Він ніколи не зупиниться на середині шляху і, маючи гострий, витончений розум, завжди буде лідером і зможе вирішити найскладнішу проблему, запропонує ідею, до якої ще ніхто не додумався. І подальше життя цілком підтвердило це. Не було жодного року, щоби В'ячеслав Степанович не вніс у навчально-наукову роботу або адміністративну діяльність університету щось нове, підвищуючи тим самим рейтинг нашого закладу.

Але це було потім. Тоді ж, на першій зустрічі, він розповів, що задумав відновити діяльність Києво-Могилянської академії, про яку я до цього мало що й чула (але перед тим, як іти на зустріч, прочитала кілька рядків у Великій Радянській Енциклопедії). Хоча я вже перейнялася бажанням якомога скоріше братися за справу, все ж запитала:

– А що у Вас для цього є?

Він набрав повні груди повітря, важко зітхнув і зізнався:

– Нічого немає.

Я трохи розгубилася, але не надовго:

– Ну а папери, документи які-небудь є?

– О, цього в мене немало! – відповів він і показав Розпорядження Голови Верховної Ради України від 19 вересня 1991 року за № 1570-Х11 «Про відродження Києво-Могилянської академії». Цей, без перебільшення, епохальний документ відіграв чи не найважливішу роль не тільки у справі відновлення діяльності славетного навчального закладу України, й у репрезентації України на міжнародній арені... Також В'ячеслав Степанович подав мені ще одне Розпорядження – Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 1991 р. № 296-р. Ці документи забезпечили правове підґрунтя та стали солідною підтримкою на урядовому рівні справи відродження Києво-Могилянської академії.

Згідно з наказом № 1 від 15 лютого 1991 року В. Брюховецький з 16 листопада 1991 р. взявся до виконання обов'язків директора-організатора Виконавчої дирекції. Він проводить дуже

інтенсивну роботу: створює Києво-Могилянське братство, веде переговори із зарубіжними політичними і громадськими організаціями, з ЮНЕСКО, домовляється про виділення нам грантів, спонсорських внесків, розробляє концепцію Університету, Положення про Виконавчу дирекцію, пише Статут Університету, залучає до Надзірної ради відомих політиків і громадських діячів Західної Європи та США, таких як Збігнев Бжезінський (США), Богдан Гаврилишин (Швейцарія), Уіл Гудгіер (Австрія), Єжі Лось (Польща), Лоуренс Майсек (Канада), Роландас Павільоніс (Литва), Роланд Піч (Німеччина), Юрій Шевельов (США), Іван Фізер (США), Ярослав Розумний (Канада), і з дня у день підбирає кадри, видає накази про їх зарахування на роботу до Університету.

Усі, хто в той час працював в Академії, бачили заклопотаність нашого директора-організатора. Здавалося, думки про те, де дістати гроші для Університету, не залишали його ніколи...

На кінець грудня 1991 р. в Університеті працювало всього 9 осіб, кожен на своїй ділянці роботи. Але в жодного з нас не було приміщення, не було робочого місця. Хоча прем'єр-міністр України Вітольд Фокін своїм розпорядженням зобов'язав Київський міськвиконком та Академію наук України, у віданні якої тоді перебував Староакадемічний корпус (колишній навчальний корпус могилянців, збудований гетьманом України Іваном Мазепою у 1704 році), надати Виконавчій дирекції необхідні приміщення – їх, на жаль, ще тільки належало відібрати в організації, що на той час їх використовували. Історично це були приміщення Києво-Могилянської академії, і держава прийняла справедливе рішення повернути їх тому, хто раніше ними володів. А поки що голова Подільської райдержадміністрації Іван Салій надав нам у своєму приміщенні малесенький кабінетик, в якому помістилися лише один робочий стіл і стілець.

А час минав, усе менше його залишалося, щоби підготуватися до початку першого навчального року. Збільшувався контингент працівників, а розміщувати їх було ніде. Гроші, виділені Головою Верховної Ради України зі свого Фонду милосердя (300 тис. крб) і Кабінетом Міністрів України (500 тис. крб), танули як сніг під теплим весняним сонцем.

В'ячеслав Степанович дедалі сумнішав і не раз опускав голову. Якось, саме в цей час, я випадково стала свідком того, як бухгалтер принесла йому відомість на виплату заробітної плати. Він взяв її в руки, подивився на суму в кінці й тяжко-тяжко зітхнув, не кажучи ні слова. Тоді я насмілилась і запитала:

– Що, немає грошей?

– Та ні, – відповідає, – трохи ще є.

Але ж ішлося не тільки про заробітну плату, незабаром передбачались великі витрати на оплату комунальних послуг, за використану електроенергію, на придбання обладнання для навчальних корпусів, устаткування та книг для бібліотеки, на ремонт навчальних та адміністративних корпусів, які були у жалюгідному стані: аудиторії занехаяно, стіни подекуди вибиті, підлога прогнила, покрівля на всіх корпусах протікає. Страшно було дивитися взимку, як у приміщенні казарми четвертого корпусу від верхнього поверху і до першого через зруйнований дах та поламані стелі тяглася до самого низу крижана гора, яка під час потепління танула, і знову лилася вода, і знову – нові намерзання та руйнування.

Але це було трохи пізніше – взимку 1991–1992 років.

1992-й став роком великих історичних звершень в освіті України – кажу це без перебільшення. Це був рік другого народження Києво-Могилянської академії! І якщо свого часу її фундатором був митрополит Петро Могила, то тепер такою людиною став її ректор – Вячеслав Брюховецький, якому поталанило разом зі своєю командою відродити Києво-Могилянську академію в оновленому вигляді – у статусі сучасного елітного університету, поєднавши все найкраще, що було на той час у вищій школі Західної Європи і США, з вітчизняними здобутками.

Діяльність Університету «Києво-Могилянська академія» настільки відрізнялася від усталених у нас стандартів, що одразу викликала неоднозначну реакцію людей, причетних до вищої освіти України. Про нас говорили і хороше, і погане. Однак незаперечним було одне: з'явився вищий заклад освіти нового типу, цікавий та ефективний, приклад якого одразу ж почали наслідувати інші заклади освіти, але «стиха». Тому саме 1992-й – рік, коли розгорнув свою діяльність Університет «Києво-Могилянська академія», є роком започаткування нового підходу до роботи вищої освіти в Україні в цілому.

Сьогодні новації Академії добре відомі. Їх утілюють у житті багато вищих закладів освіти України. Саме Могилянка вперше ввела принципи демократичного спілкування професорсько-викладацького й адміністративно-управлінського корпусу зі студентами, саме вона вперше в Україні запровадила на вступних іспитах тестування, убезпечивши абітурієнта від суб'єктивної

оцінки його знань екзаменатором. Саме Могилянська започаткувала можливість вибору дисциплін студентами, і саме вона першою перейшла на бальне оцінювання знань під час чотирирічного навчання в бакалавраті й дворічного в магістеріумі. Саме тут, в Університеті «Кієво-Могилянська академія», студенти отримують найкращі знання, і саме тому випускники НаУКМА не мають проблем із працевлаштуванням.

Отримати диплом Національного університету «Кієво-Могилянська академія» – це честь, це путівка в щасливе, забезпечене життя. Навчанню й вихованню студентів як фахівців нової генерації сприяв демократизм спілкування. Викладач і студент – рівноправні особи. Тому вони в нас розкуті, сміливо висловлюють свою думку, навіть якщо вона суперечить думці викладача, впевнено почуваються в будь-якій аудиторії, бо в них за плечима добра школа знань і виховання.

...1992 рік для мене почався зі зміни службового статусу – з 1 січня я обійняла посаду фінансового директора, згодом – прокуратора з фінансів і комерції. З першою частиною цього формулювання я була цілком згодна, а от «комерцію» якимось моя душа не сприймала, і невдовзі ця частина назви відпала.

Коли влаштувалася на роботу, я сказала В'ячеславові Степановичу, що йду працювати лише на один рік, оскільки була вже пенсіонеркою. Боже ж мій! Як я помилялася! Насправді я пропрацювала близько 9 років. І йти не хотіла – і не пішла б, коли б вік не підштовхував.

У лютому 1992 року змінилася структура адміністративного управління Університетом. Виконавча дирекція вичерпала свої повноваження, тож Вчена рада Університету «Кієво-Могилянська академія» своєю ухвалою від 20 лютого 1992 року за № 1 одностайно обрала В. Брюховецького, доктора філологічних наук, першим ректором УКМА. І, нарешті, 1992 року і Міністерство оборони України, і Академія наук України вже звикли й змирилися з тим, що оскільки, як то кажуть, «нікуди не подінешся», потрібно передавати приміщення УКМА...

У червні 1992 року ми отримали корпуси № 1, № 2 і № 3 разом з їдальнею. А згодом і Академія наук України передала нам Староакадемічний корпус. Київське вище військово-морське політичне училище переїхало в приміщення, розташовані в містечку № 2. Ми змушені були на це погодитися, бо курсанти-випускники мали закінчити училище й отримати дипломи. Решту курсантів молодших курсів для завершення навчання роз-

формували до училищ інших міст України, поблизу моря – Одесу, Ізмаїл тощо. І ось у цей час у нас намагалися відібрати другий корпус містечка № 2, не без участі урядових чиновників, здається, для інституту морських досліджень. У цій справі було кілька напружених моментів, коли здавалося, що ось-ось заберуть у нас приміщення, але ректорові вдалося захистити наші права.

І така боротьба спалахувала часто, забираючи у керівництва багато часу і здоров'я. А до початку навчального року залишалося лише 2 місяці. Тому весь колектив працював дуже напружено – по 10–12 годин на день. Але як же нас єднала така робота! Як ми розуміли одне одного! Як допомагали, коли бачили, що хтось не встигає, і робилося це без усякого прохання чи нагадування. І ніхто не жалівся, не посилався на те, що вдома чекає сім'я.

Взагалі оцей дуже напружений час підготовки до початку першого навчального року вирізняється з усього відновлювального періоду в окрему «епоху», яка позначена небувалою самовіддачею всіх учасників процесу відродження Академії. На жаль, потім такого єднання, такого масового пориву до благородної мети, коли все робилося з радістю, на одному подиху, вже не було. Та це й зрозуміло – не можуть люди весь час жити на піднесенні...

Пригадую один епізод із нашого тодішнього життя. Яюсь під вечір заїхала на подвір'я містечка № 1 величезна крита машина – фура, повна книг, які збрали для нас наші прихильники із зарубіжжя. Вже було пізно, і всі працівники розійшлися. І от що робити? Щоб не платити за простій машини великі гроші (нам же доводилось економити кожну копійку), потрібно було швидко розвантажити її і відправити назад. А як же це зробити, коли своїх вантажників у нас немає, робочий день закінчився? Тоді пішли по кабінетах і всіх, кого знаходили, відправляли у двір. Таких виявилось шість осіб – ректор і його проректори та працівники адміністрації. Вони й розвантажували цю машину до півночі.

А наступного дня В'ячеслав Степанович питає у проректора з капітального будівництва Валентина Георгійовича Газукіна, що з ним напередодні вони разом розвантажували машину з книгами:

– Ну, і як ви себе почуваете?

– Та взагалі нічого, – усміхнувшись, відповів Валентин Георгійович. – Але чогось руки стали трохи довшими. Всі сорочки потрібно міняти, бо рукава покоротшали.

Присутні при цьому весело розсміялися.

...Літо 1992 року було чи не найважчою порою для керівництва Університету. Підготовка до початку навчального року кипіла у всіх напрямках – бо нам доводилось усе починати з нуля.

Ректор щоденно зустрічався з силою-силенною людей. Його приймальня завжди була переповнена. До нас приходили місцеві прості люди, приїздили громадяни із США, Німеччини, Канади, Швейцарії, інших країн. Він усіх приймав, ознайомлював із нашим навчальним закладом, розповідав, яким він бачить його майбутнє, і просив, просив... і умовляв виділити кошти, дати можливість отримати грант. Слід зазначити, що для іноземців прохання про пожертви, про благодійництво – це не жебрацтво. Вони ставляться до цього з розумінням і по-діловому, а щоби визначитися з тим, який фінансовий стан Університету, своєю чергою, просили у ректора показати їм кошторис закладу.

...А я і тепер, буває, згадую, як одного разу після ділової зустрічі, ще в листопаді 1991 року, В. Брюховецький запитав:

– А що таке кошторис? До мене звертаються відвідувачі, особливо іноземці, з проханням показати їм кошторис університету. Зробіть його мені.

– Гаразд, – відповідаю, – зроблю. Але для цього мені потрібно мати деякі показники, хоча б найголовніші: кількість студентів, яких плануємо прийняти на перший навчальний рік, кількість професорсько-викладацького складу та навчально-допоміжного й обслуговуючого персоналу.

Назавтра після нашої розмови В. Брюховецький приніс ці показники на перший рік навчання: студентів – 90 осіб; викладачів – 20. Мені здалося, що це дуже мало – і студентів, і викладачів – і я відверто сказала йому про це. Але потім, значно пізніше, я зрозуміла, який важливий зміст закладався у ці малі цифри. Згідно з концепцією створення університету нового зразка, з самого початку передбачалося, що це має бути невеликий заклад вищої освіти, куди буде відібрано (завдяки новітній системі відбору – тестуванню) найздібнішу молодь, де навантаження на одного викладача не перевищуватиме 3–4 студенти, що було в 2–2,5 раза менше норми. Крім того, для В'ячеслава Степановича важливо було мати не цифри (ми ще мали час змінити їх, і не один раз), а подивитися, що являє собою сам кошторис, що це за документ такий, яким всі цікавляться, особливо ті, хто має гроші й можливість нам допомогти.

Повертаючись до 1992 року, хочу сказати, що роботу було чітко розподілено між структурними підрозділами університету, і кожний з них опікувався своїми справами – це по-перше; а по-друге, мушу ще раз наголосити, що В. Брюховецький увесь час працював дуже інтенсивно й дуже результативно і всюди встигав, підбадьорював людей, підтримував високий темп роботи на всіх ділянках: писав Статут Університету «Києво-Могилянська академія», розробляв вступні тести, підбирав людей і комплектував, запрошував на роботу з інших вищих навчальних закладів освіти Києва видатних учених. До нас тоді прийшли професори Мирослав Попович, Вілен Горський, Віталій Замостьян, Валерій Хмелько, Володимир Паніотто, Ніна Тоцька. Це люди, яких люблять, яких цінують і поважають в Університеті. Я сама не раз чула, з якою повагою говорив про них В'ячеслав Степанович, відзначаючи їхню мужність. І справді, потрібно було мати неабияку мужність, щоби залишити хорошу постійну посаду й піти працювати в зовсім ще на той час невідомий і майже нічим не забезпечений заклад. Так чинити здатні лише люди великі. Однак поряд із видатними людьми мають працювати спеціалісти середньої ланки. Адже всім відомо, що для злагодженої роботи будь-якого колективу установи чи організації величезне значення має професіоналізм обслуговуючого персоналу. Розуміючи це, ректор В'ячеслав Брюховецький дуже ретельно підбирав такі кадри. Саме в 1991–1992 роках одними з перших були зараховані на роботу до університету Наталя Рудольфівна Шумкова – помічником ректора, Владислав Петрович Алфьоров – начальником планово-фінансового відділу, Ольга Дмитрівна Шуть – секретарем проректора з навчальної роботи, Ганна Дмитрівна Лохманова – завідувачем канцелярії, а згодом начальником відділу контролю та діловодства. Всі ці працівники, як і багато інших, стали зачинателями формування відповідних напрямів управління, нових форм і схем роботи, що сприяло підвищенню рівня організації управлінської діяльності як окремих підрозділів, так і Університету в цілому...

Наполегливо працювала навчальна частина Академії, яку очолював проректор із навчальної роботи В. Зубко, до речі, єдиний тоді серед членів управлінсько-адміністративного корпусу, хто мав практичний досвід роботи безпосередньо у вищих закладах освіти. Родом із Запоріжжя, він працював 10 років у цілинному Кустанайському педагогічному інституті (зокрема 5 років – його ректором), а після повернення з Казахстану до Києва –

на різних керівних посадах у вищій школі. Разом із деканами, а потім і з завідувачами кафедр, викладачами В. Зубко розробляв нові програми підготовки фахівців, навчальні плани, методичну літературу, ліцензував і акредитовував спеціальності, зокрема й такі незвичні для України, як політологія, екологія, культурологія, соціальна робота. «Найцікавіше було, – згадує він, – шукати шляхи втілення кращого світового досвіду організації навчальної роботи, а найважче – переконувати у доцільності змін чиновників від освіти». Але цей світ не без добрих, а головне – думаючих людей, зокрема і в Міносвіти, а згодом Міністерстві освіти і науки. Наприклад, за підтримки виконувача обов'язків міністра освіти України Віктора Петровича Андрущенка університет отримав статус експериментального закладу, що дещо полегшувало інноваційну роботу. Але то сталося пізніше. У 1992-му важливо було своєчасно й організовано почати перший навчальний рік.

Десь із 1992 року почали надходити книжки від української діаспори багатьох країн, від меценатів і добродіїв – і не лише українців. Цьому В. Брюховецький приділяв постійну увагу. І щоб підкреслити велике значення бібліотеки для будь-якого закладу вищої освіти, постійно повторював усім нам: «Немає бібліотеки – немає університету». Він особисто вживав найрішучіших заходів, щоби книгозбірню поповнювати книгами, облаштувати меблями, забезпечити комп'ютерами – і першим зробив великий благодійний внесок із своєї домашньої бібліотеки. Колектив бібліотеки (а там працювали професіонали з бібліотечною освітою, які, відчуваючи увагу до себе ректора, віддавалися справі з великим натхненням), щиро кажучи, не міг впоратися з тим потоком книг, які нам дарували і які ми змушені були докуповувати самі, щоб забезпечити навчальною літературою студентів.

Тоді було оголошено конкурс на заміщення посади директора наукової бібліотеки. Виграла конкурс Тетяна Олександрівна Ярошенко (після закінчення інституту культури вона працювала у Державній бібліотеці України для юнацтва, пройшовши шлях від рядового бібліотекаря до заступника директора з наукової роботи). З її призначенням бібліотека Університету спрямувала зусилля на комп'ютеризацію і автоматизацію роботи. Дуже скоро ми отримали потужну якісну книгозбірню, яка стала визначним лідером у галузі впровадження нових інформаційних технологій та інших інновацій.

...24 серпня 1992 року відбулася урочиста церемонія відкриття Університету «Киево-Могилянська академія».

І справді, як ми раділи й водночас пишалися своїми студентами, наче вони були нашими рідними дітьми. Як же незвично і гарно наші студенти виглядали у своїх мантиях! А коли вони йшли, очолювані ректором, з факелами Андріївським узвозом, Контрактовою площею до своєї alma mater, а потім фотографувалися на сходах Гостинного двору та на тлі третього корпусу Університету, то зібрався великий натовп людей, щоб на них подивитися. Наступного дня про Університет «Киево-Могилянська академія» заговорили преса, радіо, телебачення, та й усі кияни.

...Плинув час, відходили в минуле вирішені проблеми, а натомість життя й діяльність відроджуваної Києво-Могилянської академії висували нові. Зокрема, постало питання, як допомогти студентам оплатити навчання в Університеті. Відповідного механізму поки що в Україні не існувало. Ми почали шукати свої, могилянські, шляхи вирішення цього питання. І нам, знову-таки першим, поталанило їх знайти. Ще в липні 1992 року своїм наказом № 131 ректор Університету В. Брюховецький розпорядився перерахувати кошти до акціонерного банку «Славутич», співзасновником якого ми були, на спеціальний рахунок для надання кредитів студентам на оплату навчання. Було розроблено Положення «Про умови надання позичок студентам УКМА для сплати ними встановленої плати за навчання». Передбачалося, що банк із цього спеціального рахунка видає студентам Університету для оплати за один курс навчання позичку в сумі 12 тис. крб терміном на 2 роки під 10 відсотків річних за кредит, а погашення кредиту починається з другого року навчання, конкретно – з 1 вересня 1993 року. Це справді були дуже пільгові умови кредитування, адже відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 листопада 1992 року № 676 стипендія студента становила 2300 карбованців на місяць (що в перерахунку на рік становило 27 600 крб, а сплатити потрібно було за рік 6000 крб). Маючи таку стипендію, а її у нас отримували практично всі студенти, кожний із них міг виплачувати кредит, не звертаючись по фінансову допомогу до своїх батьків.

Утім, хоч як це дивно, за кредитом до банку чи фінансової частини так і не звернувся жоден студент. Пояснити це можна було лише неготовністю нашого населення вкладати кошти в розвиток вищої освіти й осторогою перед інфляцією, яка набирала тоді все більших обертів...

1992 рік, як уже згадано, був дуже складним для нас з усіх боків. Але найбільше дошкуляла інфляція, яка відбувалася в країні галопуючими темпами. Її відчував кожен житель України – ми лягали спати з одними цінами на продукти харчування та інші товари першої необхідності, а прокидалися з іншими – нерідко вдвічі більшими. Неможливо було розробити якісь фінансові заходи навіть на кілька днів наперед – вони виявлялися непридатними вже через день-два, тому часто-густо доводилося змінювати все, так би мовити, «на ходу». Висока інфляція для нашого Університету могла обернутися великою бідною, адже викладачі почали б шукати собі краще оплачувану роботу. А це ж був час, коли почалося навчання студентів.

Нашому ректорові довелося докладати великих зусиль і майстерності, щоб не допустити відтоку кадрів. І ми не допустили.

Хочу повернутися у своїх спогадах трохи назад – на місяці три-чотири – і розказати, як ми це зуміли зробити.

Я вже розповідала, що в першій половині 1992 року за нашим клопотанням і за допомогою заступника міністра фінансів України пана Петра Германчука нам було виділено, як виняток, 18,2 млн крб із Державного бюджету України. Частину цих коштів було використано на вирішення найпекучіших проблем Університету, а частину – спрямовано на заробітну плату для професорсько-викладацького складу. Заробітна плата визначалася для кожного персонально залежно від рейтингу спеціаліста і була вищою, ніж передбачалося схемою посадових окладів, встановлених Урядом для вищих навчальних закладів України. Це допомогло нам на тій стадії підібрати висококваліфікованих спеціалістів і укомплектувати висококомпетентний викладацький колектив, до якого входили і професори із США, Європи та інших країн. Однак у липні 1992 року в зв'язку з інфляцією, яка дедалі зростала, Кабінет Міністрів України своєю постановою зобов'язав вищі навчальні заклади Міносвіти України перерахувати на індекс інфляції заробітну плату своїх працівників. Додатково були виділені кошти з державного бюджету, щоби покрити збільшення заробітної плати. Таким чином посадові оклади в них збільшилися, а у нас – залишилися на попередньому рівні й тому стали нижчими порівняно з перерахованими ставками інших навчальних закладів. Коли ми звернулися до Мінфіну, щоби нам із цією метою також виділили кошти з державного бюджету, нам знову порадили перейти у підпорядкованість до Міністерства освіти. Але оскільки для нас важливіше було зберегти свою автономію і

самоврядність, ніж отримати державне бюджетне фінансування, ми не пристали на цю пропозицію. А проблему додаткового фінансування на збільшення зарплати вирішили самостійно.

Нам пощастило дістати необхідні кошти. Ми збільшили заробітну плату нашим працівникам, насамперед професорсько-викладацькому складу, вдвічі перевищивши офіційно встановлені оклади. Звісно, це сприяло зростанню популярності УКМА, ми зберегли колектив і надалі відігравали все більшу роль у відродженні традицій національної вищої школи, нарощували власний навчально-науковий потенціал, запроваджували новітні програми навчання.

Однак практика разового отримання коштів лише після численних звертань і прохань до уряду, Міністерства фінансів, Міністерства економіки, до Президента України тощо нас не задовольняла. За 8 місяців 1992 р. ми направили 18 офіційних листів до уряду і його міністерств із проханням виділити нам кошти. Потрібно ж було рятувати інші споруди, що історично належали Києво-Могилянській академії, зокрема студентську церкву Благовіщення Пресвятої Богородиці, трапезну і поварню та інші об'єкти, що руйнувалися просто на очах. Тому все частіше поставало питання про фінансування за постійно діючою системою.

Які знайти для цього шляхи? Ламала голову над цим повсякчасно. У Міністерстві фінансів знову порадили перейти у систему Міносвіти України – а це означало прийняти єдині застарілі стандартні підходи і втратити свою індивідуальність – стати такими самими, як і всі інші однотипні вищі навчальні заклади України.

– Ні, – сказали ми ще раз. – Наш Університет працюватиме по-новому, за власними навчальними програмами.

Але як же вирішити проблему з постійним державним фінансуванням?! Яким шляхом піти, який знайти спосіб?

І тоді народилася думка: «А якщо передбачити фінансування УКМА окремим рядком у Державному бюджеті України?!» Ми запропонували це працівникам Мінфіну. О, це викликало у них бурхливий опір. І чим більше ми наполягали, тим більше чиновники обурювались і заперечували.

– Але ж це вихід, щоби зберегти індивідуальність найдавнішого вищого навчального закладу, – знову наполягали ми. Та де там... Згоди ми так і не отримали, а єдиним аргументом проти було те, що введення цього одного рядка в державний бюджет, як вони запевняли, набагато збільшить обсяги робіт Міністерства.

Ну що тут скажеш?! Довелося звернутися до Президента України Леоніда Макаровича Кравчука. Ми підготували відповідного листа на його ім'я, і В'ячеслав Степанович намірився потрапити на прийом до Президента й отримати необхідну резолюцію на нашому листі на адресу Верховної Ради і Кабінету Міністрів України. І раптом з'ясувалося, що Президент України їде у від'їздження і вже прямує до Бориспільського аеропорту.

Тоді, не довго думаючи, В'ячеслав Брюховецький вирішив поїхати в аеропорт. Можна тільки уявити собі, з якою швидкістю він мчав туди машиною. Ми подумки молилися, щоб він доїхав живим-здоровим.

В'ячеславу Степановичу пощастило: він застав Президента України ще в Бориспільському аеропорту, отримав необхідну резолюцію, і ми передали цей лист за трьома адресами: до Верховної Ради, Кабміну та Мінфіну України. Це конче потрібно було зробити, адже спливали останні дні перед затвердженням Державного бюджету України на 1993 рік у Верховній Раді.

Таким чином свою самоврядність ми зберегли, потрапили в держбюджет окремим рядком, що зміцнило нашу самостійність економічно, і перейшли на постійне державне фінансування. Це гарантувало своєчасний розрахунок за надані послуги та виконані роботи, а головне – виплату заробітної плати без затримок.

Коли ми бралися за вирішення цього питання, я й сама не вірила, що зможемо це зробити, оскільки такого прецеденту в практиці Мінфіну України ще не було. Втім, як бачимо, хто стукає, тому відчиняють...

У кожного, хто читатиме ці сторінки про друге народження Києво-Могилянської академії, можуть виникнути цілком законні запитання: «А чому так сталося? Що за цим стоїть?». Але щоб на них відповісти, треба повернутися трохи назад.

По-перше, колектив ентузіастів трудився над дуже благородною справою – поверненням із забуття такого славетного вищого закладу освіти, як Києво-Могилянська академія, а разом з тим – поверненням до нашої пам'яті і всіх видатних людей, що вчилися або працювали в Академії. Хіба ви не згодні зі мною, що, почувши назву «Києво-Могилянська академія», одразу ж бачиш постаті наших великих пращурів: Петра Могили, Івана Мазепи, Петра Конашевича-Сагайдачного, Григорія Сковороди, благородної жінки Галшки Гулевичівни? А це зворушує людей, навіть далеких від освітньої діяльності й не схильних до сентиментальності. І вони стають лагіднішими, відкритішими. Тому Верхов-

на Рада України, Міністерство економіки, перший Президент України Леонід Кравчук ставилися до нас з великою симпатією. А всім відомо: коли ти симпатизуєш людині, колективу чи установі, то якась внутрішня сила змушує тебе робити для них щось добре. Так було і з нашим університетом.

По-друге, ми працювали на історичній території, по якій ходили великі люди, знані й уже забуті. І ця земля вже сама по собі спонукає людину ставати кращою. І от на цих теренах наш лідер В. Брюховецький разом зі своїм колективом створював заклад освіти нового типу.

Національний університет «Кієво-Могилянська академія» набував усе більшої популярності, а це, своєю чергою, сприяло успішнішому вирішенню в урядових установах всіляких проблем, зокрема й фінансових...

Одна наша випускниця, яка працює вже п'ять чи шість років і працює дуже успішно, має хорошу заробітну плату, купила власним коштом пристойну квартиру в центрі міста, на моє запитання: «Які складові твого успіху?» відповіла: «Я свого часу правильно зробила, що залишила вуз, в якому навчалася вже на третьому курсі, і вступила до Університету "Кієво-Могилянська академія", а там, в Могилянці, будь-кому так вправлять мозок, що вже ніяка робота не страшна; там дають такі знання, що упораєшся з найскладнішими завданнями, аби тільки було бажання».

Зростав авторитет президента Академії В. Брюховецького, викликав повагу професорсько-викладацький колектив, приваблювала сама атмосфера доброзичливості та взаємодопомоги в університеті. Цьому сприяло також те, що до нашого університету можна було – і тоді, й тепер – вступити, лише маючи знання, а не за рахунок протезування високих посадових осіб або за допомогою хабарів. Система прийому студентів сама по собі виключала таку можливість, а застосоване на вступних іспитах тестування забезпечувало об'єктивне оцінювання знань вступників, що давало змогу відібрати з них найкращих. Набрані за тестом бали підсумовувала комісія із трьох-чотирьох викладачів. На тестах не було зазначено прізвищ абітурієнтів, а лише певний код; і кому належить робота (тест), знала лише одна людина – президент університету, який видавав розшифровані відомості про вступників лише після того, як було виставлено оцінки, підбито результати тестування й підписано комісією відповідний протокол.

Як бачите, за такої системи оцінювання вступного тестування вплинути на його результати ніхто не мав можливості. Тому хабарництво і протегування само по собі відпало. Дуже проста схема, але діє бездоганно.

Переконана, що цей абзац моїх спогадів викличе у декого скептичну посмішку, а дехто подумає або навіть скаже: «Що там вона вигадує?! Такого не може бути!» Справді, важко в таке повірити, повірити в те, що десь іще є такий самий заклад вищої освіти, куди вступають лише за знаннями, причому об'єктивно оціненими. Може й є, не знаю. Однак із повідомлень преси в період вступних іспитів до вищих закладів освіти України складається таке враження, що хабарництво проникло дуже глибоко й охопило немало вищих освітніх закладів. У нас в університеті цього немає.

Може, ви думаете, що відмовляти в протекції – це легко? Знали б ви, скільки ворогів нажив собі через це наш президент! Але не поступився. Не здригнувся! Вистояв!..

Ось і зараз хочу розповісти про одне його нововведення, яке набагато випередило час. Я вже наголошувала, що наша система вступного тестування виключає хабарництво. І це так. Та все ж до проведення тестування та підбиття його підсумків мали доступ викладачі, що входили до комісії з перевірки тестів. Їх було небагато, але ж... Це весь час непокоїло президента, хоча й не траплялося жодного випадку, щоб хтось із нашого колективу допустив якесь порушення під час вступного тестування.

Утім, В. Брюховецький постійно розмірковував, як обійтися у цьому процесі без людей. І нарешті дійшов рішення.

У січні 1997 року ми отримали машину для перевірки тестів – і тільки тоді наш президент дещо заспокоївся. Він розумів: хоч би як об'єктивно викладач перевіряв тести, все одно суб'єктивний фактор залишався. А машина працюватиме неупереджено.

Із запуском такої машини в дію було повністю виключено участь фізичних осіб із процесу підбиття підсумків вступного тестування. Тут добрим помічником президента виявився Леонід Іванович Середа, який допомагав підсумовувати кількість балів, отриманих кожним абітурієнтом, що брав участь у вступному тестуванні, та визначати прохідний бал із кожної спеціальності.

Отже, після вирішення цієї проблеми, здавалося б, нарешті можна було вже зітхнути з полегшенням. Але де там! Виникали

нові проблеми, тому доводилося працювати без перепочинку. Ну що ж, таке життя...

І неймовірно, але факт: як тільки згадаю певну подію чи ситуацію, одразу ж у моїй пам'яті постає ціла картина, пов'язана з конкретними постатями безпосередніх її учасників. Дуже яскраво уявляю першу зустріч із В. Брюховецьким, потім – як ми розвантажували фуру, що привезла нам книжки з-за кордону. Особливо виразно відтворюється картина святкування відкриття університету і лави студентів у мантіях – легенів наших і дівчат – як символ воскреслої Академії, всієї нашої, тепер незалежної і могутньої України.

І раптом я задумалася, а в який момент, в який день чи рік можна було сказати: «Все! Відродження відбулося! Всі органи відтворені, серце упевнено б'ється! Відроджена Києво-Могилянська академія вступає в черговий етап своєї новітньої історії»?

Розмірковуючи, я дійшла висновку, що таким моментом, точніше, роком, може стати 1998-й, оскільки саме тоді було завершено не тільки відновлення матеріально-технічної бази, а, головне, – створено всі рівні й основні структури навчального процесу.

І все ж найважливіша подія 1998 року, на мій погляд, сталася 28 червня – відбувся випуск студентів усіх рівнів підготовки: бакалаврів, спеціалістів і магістрів. Тоді закінчили повний курс навчання 256 фахівців: 157 бакалаврів, 5 спеціалістів і 94 магістри. З їх випуском завершився повний цикл підготовки молодих фахівців, і саме цей рік (ще раз повторюю), на мою думку, можна вважати роком завершення відродження Києво-Могилянської академії.

Щоправда, тут можна по-різному міркувати: так це чи ні... Але щодо підготовки за всіма рівнями, відповідно до Статуту Університету, – це так! Ми виростили, виховали і навчили літати своїх перших пташенят. Місію зачинателів відродження Академії виконано!

А в широкому сенсі відродження тієї слави, яку мала колись Академія, – справа наших випускників, які підуть по всьому світу, стануть видатними вченими, митцями, урядовцями і громадськими діячами. Я сподіваюся на це, вірю в це, і це збудеться! Розумію також, що для цього знадобиться ще не одне десятиліття.

Словом, віват, воскресла Академіє! Віват, її творці, сьогоднішні й прийдешні!